

KOOLIUUENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOOGILISE TOIMKONNA
JUURES OLEVA KOOLIUUENDUSRÜHMA BÜLLETÄÄN

Nr. 5.

8. mail 1935.

2. aastakäik.

Ilmub iga kuu (välja-
arvatud juuni ja juuli).

Tellimishind eraldi „Õpetaja-
jate Lehest“ 50 s. aastas.

Algkooli lugemikust.

Koolinõunik Antti Hämäläinen, Soome*.)

Tavaline lugemik tuleb asendada liikuva lugemikuga.

Mis puutub lugemikkude puudustesse, siis tahaksin kõigepealt mainida, et igas seni ilmunud lugemikus on palu, mis ei ole lapsepärased.

Teine ja võib-olla veelgi silmapaistvam kui esimene puudus on see, et kõik lugemikud sisaldavad oma kaante vahel lugemispalad terveks õppeaastaks, nii et õpilane juba esimesest õppepäevast näeb ja loeb neid. Iga õpetaja on tähele pannud seda kurba tõsiasja, et õpilane õppeaasta alguses lugemiku saades on sellest innustatud, kuid juba mõne päeva möödudes arvab seda tundvat nii hästi, et see enam ei suuda teda vaimustada. Ja asi ongi üsna loomulik. Ei meiegi söögiisu sugugi kasvaks, kui näeksime laual kõik road, mida peame aasta jooksul sööma. Või mida ütleksime, kui kogu aasta ajalehtede- ja ajakirjade-portsjon antaks meile kohe aasta alguses ühekorraga?

Õpetaja igapäevane täheldus on see, et õpilased, kuuldes uue lugemispala pealkirja, suhtuvad sellesse ükskõikselt ja ütlevad

*) Tahame edaspidi tutvustada kooliuuenduslasi ka meie vennasrahva koolimeeste uuenduslike mõtete ja võtetega. Käesolev katke on võetud referaadist Soome koolinõunikkuude päeval 11.—14. III 1935, Helsingis. Referaat on avaldatud ajakirjas „Opettajain Lehti“, Nr. 17 s. a.

sega juba lugenud olevat, kuigi tegelikult on nad seda kodus vaid üsna põgusalt lehitsenud.

Rebigem seepärast raamatu kaaned lahti ja lahutagem ka selle lehed üksteisest! Siis on meie ees kaasaegne „lugemik“, mille lahtised palad, tarviduse järgi üksikult õppeaasta jooksul kätte antud, suudavad oma uuduse meeldivusega huvitada õpilasi. On ju iga täiskasvanu iga päev kogenud, kuidas tavaline ajaleht, millelt me ju ette teades imesid ei oota, siiski meid huvitab. Miks siis uuduse meeldivus ei mõjustaks samal viisil ka lapsi? Nende kogemuste põhjal, mis on mul selles asjas, võin kinnitada, et juhuslikult antud uue lugemispala mõju on päris suurepärase.

Võiks ehk valitud lugemispalu esialgu trükkida sisukohaselt illustreeritud sobiva koguna, lehtedele, mida õpilased hoiaksid eriliste kaante vahel.

Kujutleme, et õpetaja süvel tahab tellida esimese õppeaasta jaoks lugemispalad, mille nimed ja autorid on hinnakirjas trükitud. Palu oleks umbes kaks korda nii palju, kui neid tõepoolest tarvis läheb. Nimestikust võiks valida vaid meeldivamaid, lisaks mõne sobivama eripala, mis eriti kohalikku loodust ja tööd kujutavad.

Kujutleme edasi, et õppeaasta kestel õpetaja sooviks võtta käsitlusele näiteks „Väike Mati“. Õpilasi on klassis 30, õpetajal on kapis pappsahtlis ümbrikus (näiteks Nr. 13) samal arvul palu „Väike Mati“. Määratud ajal kas õpetaja ise või korrapidajad jagavad vastava ümbriku sisu õpilastele samuti, nagu näiteks jagatakse joonistuslehti. Lehti läbitöötatud paladega võiksid õpilased kinnitada kas või töövihikusse (brošüüri) selle valmistamisel.

Mil määral võiks sama meetodit teostada ka teistes õppeainetes — mõtlen eeskätt usuõpetust, loodusõpetust, ajalugu — seda näitab edaspidine kogemus.

Brošüüridest.

Valt. Horn.

Uuenduste teostamine tegelikus koolitöös põrkub sageli karidele, milliseid uuenduste taotlejad harilikult ei arvesta. Üks selliseid karisid on tavaline nähtus, et mõni üksik ebaõnnestunud võte üldistatakse kogu õppeviisile, isegi õppeainele. Sel juhul räägitakse uuenduste „eluvõrsusest“. Ei võeta aga aega süvenemisel uuenduse sisimasse olemusse.

Tänapäeva kasvatusteaduse põhinõudeid on: õpetuse lapsepärasmus, eluligidus, kodumaakasvatus, isiksuse kasvatus. Neist põhinõudeist on juurdunud ka meie kooles viimasel alal hoogsalt levinev individuaalne tööviis, mis on suutnud tähelepanu kõita rõõmustaval kombel isegi raja taga.

Ei saa aga öelda, et seda tööviisi alati teadlikult ja läbimõeldult tarvitatakse, kuigi tema propageerimiseks on tehtud väga tõhusat tööd, eriti hra J. Käisi poolt pedagoogilisel nädalail ja vastavas kirjanduses. Iga uuendus nõuab teatud aega küpsemiseks. Eksimused ja kõrvalekaldumised on vältimatud. Samuti ka pettumused neilt, kes pole tõsiselt innu ja veendumusega rakendanud uuenduskatseile, kes ootavad uuel tööviisil edu kohe esimesest päevast peale. Kõigepealt on tarvis sihiteadvust, usku enesesse ja usku uuenduste tarvilikkusse, inimsoo ja kultuuri arengusse üldse.

Ülalesitatud mõtted meenusid, kui jälgida suhtumist kooli-uuendustöhe ning sagedat kerget loobumist uuendusist.

Olen juba mõnda aastat rakendanud individuaalset tööviisi oma koolitöhe. Esmalt vähemas ulatuses, siis veendununa uue tööviisi paremuses, üha rohkem. Ei ole mina ise niivõrd pealetükkivalt avardanud selle tööviisi eluõigust, kuivõrd ta ise välja on kasvanud tööst enesest, kusjuures edasiviijaiks on olnud sageli ka õpilased. Alles hiljuti kandsid minu õpilased emakeele kirjandid vihikuisse, kuni üks ja teine avaldas soovi, valmistada kirjandeist brošüüre. Tulemuseks oli, et tööde sisukus ja välimus võitsid mitu punkti manu.

Individuaalne tööviis on saanud, vaatamata oma lühikesele elueale, ka etteheiteid juba. Nii kirjutab üks koolitöö järelvalve alal tegelevaid koolimehi: „Samuti vähe tabab lähedust õpilasele meie tegelikus koolipraktikas ka individuaalne tööviis, mis on kujunenud kirjalikkude vastuste andmiseks valmis kirjalikkudele küsimustele. Tagajärjeks on õpilase ja ka õpetaja töökoorma tunduv suurenemine kirjandite alal, mille pedagoogiline produktiivsus sageli jääb väga küsitavaks“*).

Kuigi eeltoodud tsitaadi autor ei ole nende ridadega tahtnud alahinnata kooli-uuenduslike püüdeid, nagu selgub järgnevast, siiski on põhjust neile vastu vaielda.

*) Vt. „Eesti kool“ Nr. 1, lhk. 52.

Ka nende ridade kirjutaja mõnab, et individuaalse tööviisi nagu iga teisegi tööviisi tulemused võivad osutada nigelaiks, ja peamiselt sel põhjusel, et ei ole õpetaja poolt kasutatud kõiki võimalusi, et teha seda tööviisi lähedaseks ja huvitavaks õpilasile, et näidata talle kätte mõningad algelised võtted. Töö näib siis koor-mav ja ülejäokäiv, kui ta on šablooniline, huvitu, tehtud moonamehe kombel sunniga ja karistuse kartusel. Et seda vältida, selleks vajamegi uuendusi.

Tahaksin peatuda lühidalt isiklike kogemuste põhjal sellel, kuidas tõsta huvi individuaalse tööviisi, õigemini küll tööjuhatus-tega töö vastu õpilasis, kuidas võimalusi anda õpilasile rakendada nende individuaalseid võimeid ulatuslikumalt senisest.

Üks selliseid vahendeid on brošüür.

Tööjuhatusete järgi töötades ei saa brošüürist mööduda. Muidugi võib väiksemaid töid teha harilikku vihku. On aga tööd pikemad, on soovitatav kasutada brošüüri. Ta on hoopis elulähedasem tavalisest koolivihust, sest brošüüre kohtame sageli tegelikus elus. Peale selle on brošüür kõigiti terviklikum ja ülevaatlikum vihust. Vihk on hulga paindumatum. Juhtub isegi kurioosumeid, näiteks õpilased sageli alustavad tööd vanasse vihku, saab vihk täis, kantakse töö lõpp, sageli poolelt sõnalt uude vihku.

Millises ulatuses on kasutatavad brošüürid?

Neid võib kasutada peaaegu igas aines. Samuti võib neid koostada mitme õpilase tööst kokku: üks kaunistab kaane, teine kirjutab sisse, kolmas joonistab, neljas teeb sisekaunistuse jne.

Emakeeles valmistasime brošüüre suuremate kirjanduspalade läbitöötamisel. Nii valmisid brošüürid Ed. Vilde „Mahtra sõjast“, Aug. Kitzbergi „Libahundist“, Juh. Liivi „Varjust“, Petersoni „Härja eluloost“ j. t. Nende brošüüride sisu? Kava, tegelaste iseloomustusi, süvendavaid küsimusi teose aine, mõtte, stiili kohta, sõnade seletusi, ajaloolise tausta kirjeldus (seoses ajalootunniga), kirjaniku elulugu (võimalikult pildiga), mõningad märkused kirjanikult loetud teiste teoste kohta. Mõni kirjand samal teemal, joonistusi, ajalehelõikeid jne. Selliselt koostatud brošüür, mis võib olla ka väga hästi kollektiivtöö, meenutab oma eluligidase välimusega miniatüürset biograafiat või esseed kirjanikust.

Parajal paigal on brošüürid eriti ajaloos, loodusõpetuses ja maateaduses. Kuna kahes esimeses aines mul puuduvad tunnid, peatun pikemalt vaid viimasel.

Maateaduses olid õpilased kõige vilkamad brošüüre koostama, kuigi ma seda kohustuslikuks ei teinud. Leidus õpilasi, kes kogu õppeaasta töö esitasid brošüüridena.

5. õppeaasta kursusest valmisid brošüürid nagu „P.-Ameerika Ühendriigid“, „Kanada“, „Brasiilia“, „Egiptus“, „Atlasemaad“, „Sahara“, „Sudaan“, „Lõuna-Aafrika“, „Siber“, „Hiina“, „Jaapan“, „India“ j. t. 6. õppeaasta kursusest: „Eesti maakonnad“, „Eesti ilmastu“, „Eesti majandus“, „Soome“, „Skandinaavia riigid“, „Lõunanaaber — Läti“, „Nõukogude Vene“, „Taani“, „Saksamaa“ j. t. Väiksemad riigid grupeeriti ühte, näit. „Alpimaad“, „Kesk-Euroopa riike“ jne.

Miks just maateaduse alal ohtralt brošüüre sigis, on seletatav osalt sellega, et hankisin reisibüroodest hulga pildimaterjali, mis oivaliselt sobisid brošüüride illustreerimiseks. Kuid pildimaterjali saab soetada ka teistes ainetes. Nii on „Töökooli“ väljaandel ilmunud seeria pildipoognaid. Seda seeriat tuleks tublisti täiendada ja mitmekesistada, kuna ta praegu kannab juhuslikkuse ilmet.

Samuti kogusid brošüüride koostajad materjali ajalehtedest ja ajakirjadest: pilte, artikleid, isegi diagramme. Igaüks tahtis koostada huvitavama ja algupärasema brošüüri.

Raskeim on algkooliõpilasele brošüüri koostamiseks väjalike materjalide leidmine. Kuna siin on tegemist, peamiselt liitklassides, vaigse töötamisega — õpetaja aktiivse osavõtuta, siis tuleks õpilasi ergutada enam iseseisvate materjalide ja andmete otsingule. Selleks tuleb tutvustada neid allikmaterjalidega (leksikonid, koguteosed, katalogid jne.) ja nende kasutamiseviisiga, sest alati ei ole neist kerge leida soovitavaid andmeid, sõnade seletusi, kirjandike ja teiste tegelaste elulugusid. Sellele alale tuleb pöörata senisest tõsisemat tähelepanu, sest sel ei puudu oma eluline väärtus ka edaspidises elus.

Eriti aga tahaksin alla kriipsutada brošüüride puhul üht joont, mille kasvatuslik külg väga tähtis, see on nimelt brošüüride välimuse eest hoolitsemine, nende kaunistamine, materjalide paigutamine.

Õpilasil, eriti algkoolis, on tarve tööd ilustada. Ei lepita sellega, et kantakse kirjand vihkku või brošüüri. Tingimata lisandatakse sellele kaunistus, suurelt joonistatud algtähe, pildi või ka mõne vinjeti kujul. See joon ilmneb juba esimesel õppeaastal.

Seda joont on tarvis ka kultiveerida, peenendada, et ta ei muutuks maitsetuks liialdamiseks, millesse töö ise ära kaob.

Brošüür pakub kaunistusliku külje väljaarendamiseks oivalisi võimalusi. Brošüür vajab kõigepäält ka a n t. Kaanekaunistus siin peab nagu raamatulgi mõjuma esteetiliselt ja viitama ka raamatu sisule. Brošüüride kaanekaunistuse alal osutasid minu õpilased suurt leidlikkust. Kasutati siin väga mitmekesiseid võtteid, näit. joonis, paberlõige, ehtekiri jne. Lihtsama ehtekirjaga tuleks õpilasi algkooli vanemal astmel tingimata tutvustada, kusjuures alata tuleks redissulekirjaga. Selleta brošüüride kaaned võivad ebaõnnestuda, kuna õpilasil ise on kalduvus tarvitada raskepäraseid, aegaviitvaid gooti tähti. Liialdada aga välise küljega ei tohi, muidu kannatab selle all töö sisu ja võib muutuda koormavaks õpilasele. (Kaaneilustamine on hää keskustusvõtte vastava aine ja joonistusõpetuse vahel. J. K.).

Üldiselt aga pakub brošüüri koostamine, sisustamine, kaunistamine väga mitmekesiseid võimalusi õpilase individuaalsete võimete rakendamiseks, kusjuures üks rõhutab üht, teine teist joont. Töö muutub nii õpilasile lähedaseks, armsaks.

Soovitav on õpilasi brošüüridega tutvustada juba esimesil õppeaastail käsitelles mõnda ulatuslikumat üldõpetuse teemat: „Sügis metsas“, „Sügis aias“, „Lumi maas“, „Jõulud“, „Loomad talvel“, „Puid raiumas“, „Käsitöölisi“. Kuna siin brošüüri koostamine ühele õpilasele ülejõukäivaks osutub, tuleb brošüür koostada kollektiivtööna.

On arvamusi avaldatud, nagu läheks brošüürid kulukamaks vihkudest. See väide ei pea paika. Minu kogemused näitavad, et brošüürideks minev paber poognates ostes tuleb odavam vihust, eriti kui osta paberit valmis suuremal arvul ja müüa õpilasile oma hinnaga.

Kokkuvõttes: brošüüri ei tarvitse teha ainuvalitsejaks koolis, kuid kindel on, et talle peaks omistama senisest suuremat tähelepanu kui ühele teetasandajale individuaalse tööviisi rakendamisel meie kooli. Esimene samm selleks: õpilaste tutvustamine brošüüridega neis kooles, kus neid veel ei tunta.

Veelgi avaramad võimalused brošüüride kasutamiseks avanevad keskkoolis.

„Väikesed töömehed“.

Üks emakeele ühistund II klassis.

Joh. Lillmaa.

Kui olime rääkinud kodulootundides sellest, kes valmistab kuubi ja teeb saapaid, kes meisterdab toole ja rautab hobuseid, kuidas valmib riie ja küpseb leib, siis lõpukokkuvõttena lapsed tahtsid kirjutada kõigest sellest kokku ühise töö. Valisime päälkirjaks „Väikesed töömehed“, sest tahtsime nüüd olla ja teotseda ise suurte töömeeste asemel.

Õpetaja kirjutab päälkirja tahvlile, lapsed — vihku. Ei unustatud märkimast ka kuupäeva ja harjutuse liiki — „Ühistöö klassis.“

Kaljo: „Mina tahan saada sepaks. Teen sepikojas hobuseraudu.“ — Kaljo kirjutabki öeldud lause muutmatult vihku.

Õpetaja: „Me kõik aga ei taha saada sepiks. Meil tuleb Kaljo öeldis kirjutada pisut teisiti.“

Olev: „Me kirjutame nõnda: Kaljo tahab saada sepaks. Teeb sepikojas hobuseraudu.“ — Olev kirjutab selle nõnda ka tahvil, pärast oma vihku, kriipsutades alla muutunud lõpud. Teised kirjutavad ka ja kontrollivad tahvililt, kas vihku sai õieti.

Olev: „Mina tahan saada tiseriks. Teen toole ja laudu.“

Teised: „Olev tahab saada tiseriks. Teeb . . .“ jne.

Õpet.: „Jätame nüüd sõnad 'tahan saada' välja ja jätkame juttu.“

Vassiili: „Minust saab vahva sõdur — isamaakaitsja.“ (Vassiili elab nimelt 3. patarei läheduses.)

Et Vassiili ja mõne teisegi käekiri pole küllalt sobiv tahvlile eeskujuks, õpetaja kirjutab mõne lause ise, või laseb kirjutada valitud õpilasil, kutsudes neid tahvli juurde sõnadega — „... tule aita Vassiilil kirjutada!“, et mitte tekitada halva käekirja omanikus alaväärtuse tunnet.

Vambola: „Hakkan valmistama saapaid.“

Õpet.: „Ütleme pikemalt!“

Reene: „Vambola hakkab valmistama ilusaid saapaid.“

Töö jätkubki nii:

„Valter hakkab tegema rätsepatööd. Õmblustöö tuakse Koidula poole. Nelli on perenaine. Talitab loomi. Veeliks hakkab ehitama suuri maju.“

Et jutus tekkis väike paus, juhib jälle õpetaja :

„Läheme Veeliksele appi majaehitustööd lõpule viima!“ Teised jätkavad :

„August teeb majadesse uhked ahjud. Tisler Olev läheb Veeliksele appi aknaraame ja uksi tegema. Volli on maaler ja värvib maja kollaseks.“

Jälle väike stop. Õpetaja :

„Uuel majal on igav olla lagedal nurmel.“

— „Aednik Leo istutab puid ümber maja.“

Õpetaja tunni lõpul: „Ja mida teeme kõik?“

— „Meie kõik hakkame harima põldu.“

* * *

Tööst võeti vägagi elavalt osa. Pääle üldise huvitavuse igäiks tahtis näha veel omagi nime teiste hulgas. Selleks ta pidi aga midagi ütleva. Tekkis aktiivne töömeeleolu. Ühtlasi harjutasime ka keelt, grammatikat, sest esimeses iskus öeldud lause tuli muuta 3. isiku kohaseks. Lühidaid lauseid täiendati, ebaõnnestunud väljendite asemele leiutati paremaid ja kõlavamaid. Tahvlilt nähti õpetaja või paremate õpilaste eeskujulikku kirja, püüti hoiduda vigadest ja kirjutada isegi nii hästi, vähemalt paremini kui varem.

Lõppeks, töö oli seoses käsitletava üldteemaga, haaras kaasa laste oma fantaasia ja andis väikese pildi juba tulevasest elukutsevalikualadest.

Kasulik algatus tutvumiseks kooliuuendustööga.

Põlva Õpetajate Ühing korraldas 28. apr. s. a. töökoosoleku, paludes sel puhul saata sinna ka õpilastöid, mis kooliuuenduslased on vahetuse otstarbel minu kätte saatnud. Loomulikult leidis see palve täitmist, ja umbes 200 tööbrošüüri, mis osutusid sellal kodus, oli saadetud koolinäitusele Põlvas. Seetõttu võisid paljud õpetajad korraga tutvuda hulga töödega, mis on kogunenud paljudest koolidest üle terve riigi.

J. K.

*Soome-Eesti õpetajate päevade puhul ilmub „Kooliuuenduslane“
6. juunil s. a. suurendatud erinumbrina.*

Toimetuse aadress: Tartu, Tähe, 77—3.

Vastutav ja tegevtoimetaja Joh. Käis.

Valjaandja „Töökool“, Tallinn, V. Roosikrantsi, 3.